

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Redaktsiooni jõustumise kp:
Redaktsiooni kehtivuse lõpp:
Avaldamismärge:

Riigikogu
seadus
terviktekst
01.01.2021
Hetkel kehtiv
RT I, 10.12.2020, 22

Muinsuskaitseseadus

Vastu võetud 20.02.2019
[RT I, 19.03.2019, 13](#)
jõustumine 01.05.2019

Muudetud järgmiste aktidega

Vastuvõtmine
25.11.2020

Avaldamine
[RT I, 10.12.2020, 1](#)

Jõustumine
01.01.2021

1. peatükk Üldsätted

§ 1. Seaduse reguleerimisala ja eesmärk

(1) Käesoleva seaduse eesmärk on kultuuripärandi säilimine ja mitmekesisus, mis tagatakse järgmiste tegevustega:

- 1) kultuurimälestiste (edaspidi *mälestis*) ja muinsuskaitsealade ning neid ümbritsevate kultuuriväärtusega keskkondade säilitamine ja kaitse;
- 2) arheoloogiliste leidude ja arheoloogiliste leiukohtade kaitse;
- 3) vaimse kultuuripärandi kaitse.

(2) Mälestisel, muinsuskaitsealal või nende kaitsevööndis ehitamisele kohaldatakse ehitusseadustikus ja maaparandusseaduses sätestatud, võttes arvesse käesolevast seadusest tulenevaid erisusi. Võimaluse korral ühitatakse käesolevas seaduses sätestatud teatise- või loamenetlus ehitusseadustikus või maaparandusseaduses ettenähtud teatise- või loamenetlusega.

(3) Käesolevas seaduses ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduses sätestatud, võttes arvesse käesolevast seadusest tulenevaid erisusi.

§ 2. Seaduse kohaldamisala

Käesolevat seadust kohaldatakse mälestiseks, muinsuskaitsealaks ja arheoloogiliseks leiukohaks tunnistamisele ning mälestiste, muinsuskaitsealade, arheoloogiliste leiukohtade ja arheoloogiliste leidude kaitse ning säilimise korraldusele. Käesolev seadus kehtib ka majandusvööndis majandusvööndi seaduse tähenduses.

2. peatükk Põhimõtted ja mõisted

§ 3. Muinsuskaitse põhimõtted

(1) Kultuuripärandi väärtustamine ja säilitamine on ühiskonna ühine kohustus.

(2) Kultuuripärandi säilitamine ja teadvustamine hoiab alal riigi ning tema piirkondade identiteeti ja eripära ning kindlustab praegustele ja tulevastele põlvetele mitmekesise ning kultuurimälu kandva elukeskkonna.

(3) Ajaloolises keskkonnas muudatuste tegemisel lähtutakse kultuuri- ja elukeskkonna mitmekesisuse ning kvaliteedi hoidmise põhimõttest. Lisatav uus peab toetama ja aitama esile tuua varem loodud väärtusi. Muudatuste tegemisel arvestatakse muu hulgas puuetega inimeste erivajadustega.

(4) Mälestiste ja muinsuskaitsealade kaitsmisel lähtutakse ettevaatuspõhimõttest, mille kohaselt peavad mälestistele ja muinsuskaitsealale suunatud tegevused vähendama mälestiste ja muinsuskaitsealade hävimise ohtu ning toetama väärtuste säilimist. Seaduses sätestatud juhtudel ja korras viiakse läbi keskkonnamõju hindamise menetlus või taotletakse tegevusteks pädeva haldusorgani luba või teavitatakse teda.

(5) Mälestise ja muinsuskaitseala konserveerimise ning restaureerimise eesmärk on mälestise ja muinsuskaitsealal asuva ehitise autentsuse säilitamine ning selle potentsiaalse terviklikkuse taastamine, kui viimane on võimalik kunstilise või ajaloo võltsimiseta.

(6) Mälestise ja muinsuskaitseala konserveerimisel, restaureerimisel ning ehitamisel kasutatakse võimaluse korral ja põhjendatud juhtudel algupäraseid materjale ning traditsioonilisi töövõtteid ja tehnoloogiaid.

(7) Riik ja kohaliku omavalitsuse üksused arvestavad oma ülesannete täitmisel kultuuripärandi kui avaliku väärtusega ning teevad omavahel koostööd, et toetada kultuuripärandi säilimist ja kasutuses hoidmist.

(8) Käesoleva seaduse alusel mälestistele ja muinsuskaitsealale suunatud riiklikes tegevustes lähtutakse avalike huvide ning igapäevaste õiguste ja vabaduste tasakaalustatuse ning proportsionaalsuse põhimõttest.

§ 4. Ainealine kultuuripärand

(1) Ainealine kultuuripärand on inimtekkelised või inimese ja looduse koosmõjul tekkinud esemed ja keskkonnad, millel on ajalooline, arheoloogiline, kultuuriline või esteetiline väärtus.

(2) Ainelise kultuuripärandi kaitse hõlmab kultuuriväärtusega asjade ja maa-alade väljaselgitamist, uurimist ja dokumenteerimist, populariseerimist, mälestiseks, muinsuskaitsealaks või arheoloogiliseks leiukohaks tunnistamist ning nendega seotud tegevuste reguleerimist.

§ 5. Vaimne kultuuripärand

(1) Vaimne kultuuripärand on põlvest põlve edasi antavad tavad, esitus- ja väljendusvormid, teadmised, oskused ning nendega seotud tööriistad, esemed, artefaktid ja kultuuriruumid, mida kogukonnad, rühmad ja mõnel juhul üksikisikud tunnustavad oma kultuuripärandi osana ning hoiavad elavas ja loovas kasutuses.

(2) Vaimse kultuuripärandi kaitse tähendab tingimuste loomist vaimse kultuuripärandi elujõulisuse tagamiseks. See hõlmab muu hulgas vaimse kultuuripärandi väljaselgitamist, uurimist, dokumenteerimist ja populariseerimist.

§ 6. Arheoloogiline kultuurikiht

(1) Arheoloogiline kultuurikiht on otsese inimtegevuse tulemusena või kaasmõjul tekkinud ladestus, mis võib sisaldada ehitusjäänuseid, vrakke, inim- ja loomaluid, arheoloogilisi leide, sealhulgas töö- ja tarbeesemeid, tootmisjääke ja muud sellist.

(2) Vrak on vee-, õhu- ja muu sõiduki jäänus või selle osa või osad koos nende alla jääva alaga ning vrakiga seonduva lasti või muude esemetega.

§ 7. Mälestistele ja muinsuskaitsealale suunatud tegevused

(1) Hooldamine on järjepidev tegevus mälestise või muinsuskaitseala korrashoidmiseks.

(2) Remontimine on tegevus mälestise või muinsuskaitsealal asuva ehitise seisundi parandamiseks, millega ei muudeta mälestise või muinsuskaitsealal asuva ehitise ilmet, konstruktsioone, mahtusid ega detaile ning mille puhul kasutatakse algupäraseid materjale.

(3) Ilme muutmine on tegevus, mis mõjutab mälestise või muinsuskaitsealal asuva ehitise eksterjöörü ja interjöörü senist väljanägemist, sealhulgas värvilahenduse ja viimistluse muutmine, detailide või konstruktiivsete elementide ümberpaigutamine, eemaldamine või kinnikatmine, kinnismälestistele või muinsuskaitsealale objekti, sealhulgas teisaldatava objekti või ajutise ehitise, näiteks kioski, müügipaviljoni või välikohviku, valgustus- ja muu seadme, tehnovõrgu, -rajatise ja -seadme, teabekandja ning reklaami paigaldamine.

(4) Konserveerimine on tegevus, millega tõkestatakse mälestise, muinsuskaitsealal asuva ehitise või nende osade edasine hävimine, kindlustades tehniliselt selle konstruktiivseid, arhitektuurseid ja dekoratiivseid elemente säilitades eri ajastute väärtuslikud kihistused ning jättes puuduvad osad taastamata.

(5) Restaureerimine on tegevus, millega fikseeritakse mälestise või muinsuskaitsealal asuva ehitise autentne seisund, eemaldades vajaduse korral vähem väärtuslikke ja ilmet rikkuvaid elemente ja kihistusi ning taastades puuduvaid ja kahjustunud osi teaduslikult põhjendatud kujul ja meetodil, tuginedes originaaldokumentidele ning uuringutele.

3. peatükk

Kaitse kehtestamine

1. jagu Mälestis ja muinsuskaitseala

§ 8. Mälestis

Mälestis on käesoleva seadusega sätestatud korras riigi kaitse alla võetud kultuuriväärtusega kinnis- või vallasasi, selle osa, asjade kogum, maa-ala või ehituslik kompleks.

§ 9. Muinsuskaitseala

(1) Muinsuskaitseala on käesoleva seadusega sätestatud korras riigi kaitse alla võetud kultuuriväärtusega maa-ala, ajalooline asula või selle osa või inimese ja looduse koosmõjul väljakujunenud kultuurmaastik.

(2) Muinsuskaitseala võib koosneda ühest või mitmest perioodist pärit hoonetest (edaspidi *muinsuskaitsealal asuv ehitis*) ja rajatistest koos arheoloogilise kultuurkihi, loodusobjektide, tänavatevõrgu, teede, kõlvikute ning hoonestus- ja krundistruktuuriga.

§ 10. Riikliku kaitse eeldus

(1) Riikliku kaitse alla võtmise eelduseks on, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus või mille säilitamise kohustus tuleneb rahvusvahelisest lepingust.

(2) Riikliku kaitse eelduse hindamiseks vajalikud üldised kriteeriumid mälestiste liikidele ja muinsuskaitsealale ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

§ 11. Mälestiste liigid

(1) Mälestiste liigid on:

- 1) ajaloomälestis;
- 2) arheoloogiamälestis;
- 3) ehitismälestis;
- 4) kunstimälestis;
- 5) ajalooline looduslik pühapaik;
- 6) tehnikamälestis.

(2) Ajaloomälestis on poliitilise ja ühiskondliku protsessi, olulise ajaloosündmuse või silmapaistva ühiskonna- või kultuuritegelasega seotud asi või maa-ala.

(3) Arheoloogiamälestis on inimtegevuse säile, asi või nende kogum ja muud jäljed, mis on kultuurmaastiku ajalise mitmekihilisuse näitajad ja mis annavad teaduslikku informatsiooni inimkonna ajaloo ning inimese suhte kohta looduskeskkonnaga. Arheoloogiamälestise oluline osa on arheoloogiline kultuurkiht.

(4) Ehitismälestis on hoone koos selle interjööri, sealhulgas sisekujunduselementide ja hoone algse funktsiooniga seotud sisseseadega, rajatis või ehituslik kompleks, mis on oluline Eesti arhitektuuriajaloo ja ruumilise keskkonna arengu tähistaja ja mitmekesise elukeskkonna hoidja.

(5) Kunstimälestis on kunstilise, kultuurilise, usundilise, ajaloolise, etnoloogilise või teadusliku väärtusega vallasasi, asjade kogum, ehitise osa või ehitisest eemaldatud osa, mis peegeldab kunsti, käsitööoskuste või esteetika arengut ning kohalike traditsioonide ja kogukonnaga seotud protsesse.

(6) Ajalooline looduslik pühapaik on olulise inimõjuta rahvapärimuslik ohverdamise, pühakspidamise, ravimise, usulise või rituaalse tegevusega seotud asi või maa-ala. Ajaloolised looduslikud pühapaigad on olulised rahvapärimuskultuuri ning kohaliku identiteedi kandjad.

(7) Tehnikamälestis on ajaloolise, tehnilise, teadusliku, kultuurilise või sotsiaalse väärtusega vallasasi või asjade kogum, mis kajastab ühiskonnas toimunud protsesse ning on majandus- ja sotsiaaliajaloo, industrialiseerimise ja esteetika arengu näide.

(8) Mälestised jagunevad kinnismälestisteks ja vallasmälestisteks. Kinnismälestised on ajaloomälestis, arheoloogiamälestis, ajalooline looduslik pühapaik ja ehitismälestis. Vallasmälestised on kunstimälestis ja tehnikamälestis.

§ 12. Veealune mälestis

- (1) Veealune mälestis on sisevetes, territoriaalmeres, piiriveekogus või majandusvööndis paiknev mälestis koos arheoloogilise ja loodusliku ümbrusega.
- (2) Veealune mälestis, millel ei ole omanikku või mille omanikku ei ole võimalik kindlaks teha, kuulub riigile.
- (3) Riigile kuuluva veealuse mälestise valitseja on Muinsuskaitseamet (edaspidi *amet*).

§ 13. Maailmapärandi objekt

Maailmapärandi objekt on mälestis või muinsuskaitseala, mis on arvatud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsiooni artikli 11 lõike 2 alusel koostatud maailmapärandi nimekirja.

§ 14. Kaitsevöönd

- (1) Kinnismälestise ja muinsuskaitseala kaitseks võib kehtestada kaitsevööndi, kaaludes selle vajalikkust ja ulatust kaitsevööndi eesmärkidest lähtudes.
- (2) Kinnismälestise kaitsevööndi eesmärk on tagada:
 - 1) kinnismälestise säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas ning seda ümbritsevate mälestisega seotud kultuuriväärtuslike objektide ja elementide säilimine;
 - 2) kinnismälestise vaadeldavus ja mälestiselt avanevate algupäraste vaadete säilimine;
 - 3) kinnismälestist ümbritseva arheoloogilise kultuurikihi säilimine.
- (3) Muinsuskaitseala kaitsevööndi eesmärk on tagada:
 - 1) muinsuskaitseala säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas, et vältida järske üleminekuid hoonestuse mastaapsuses ja tiheduses;
 - 2) muinsuskaitseala vaadeldavus olulistest vaatepunktidest.
- (4) Kaitsevööndi võib jagada erinevate kitsendustega osadeks, lähtudes käesoleva paragrahvi lõigetes 2 ja 3 sätestatud eesmärkidest.
- (5) Kaitsevööndit ei kehtestata:
 - 1) muinsuskaitsealal paiknevale mälestisele, kui muinsuskaitseala kaitsekorras ei ole määratud teisiti;
 - 2) kalmistul paiknevale mälestisele;
 - 3) kinnismälestiseks olevas pargis paiknevale mälestisele.
- (6) Ajaloolise terviku moodustavatele või lähestikku asuvatele mälestistele võib kehtestada ühise kaitsevööndi.

§ 15. Mälestiseks ja muinsuskaitsealaks tunnistamise ettepanek

Igäühel on õigus esitada ametile põhjendatud ettepanek asja või maa-ala riikliku kaitse alla võtmiseks.

§ 16. Mälestiseks ja muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatamine

- (1) Enne mälestiseks ja muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatamist küsib amet sellekohast arvamust:
 - 1) asukohajärgselt kohaliku omavalitsuse üksuselt;
 - 2) riigi haldusorganilt, kelle pädevus seondub kaitse alla võtta soovitava esemega;
 - 3) asja või maa-ala piiresse jääva kinnisasja omanikult.
- (2) Kui enne mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatamist arvamuse küsimisega kaasneks ülemäärane halduskoormus, võib asja või maa-ala piiresse jääva kinnisasja omaniku arvamuse jätta küsimata, kui omanike arv on suurem kui 100.
- (3) Arvamuse andmiseks antakse piisav tähtaeg. Arvamus esitatakse põhjendatud seisukoht asja või maa-ala mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise kohta ning teave kehtivate haldusaktide või pooleliolevate haldusmenetluste või muude oluliste asjaolude kohta, mis võivad kaitse alla võtmist mõjutada.
- (4) Amet otsustab riikliku kaitse eeldusi, esitatud arvamusi ja muid asjaolusid hinnates asja või maa-ala mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatamise.
- (5) Kui amet otsustab mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatada, teavitab ta käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isikut ja haldusorganit, edastades teabe menetluse edasise käigu ja menetluse tõenäolise lõppemise aja kohta.
- (6) Mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse käigus selgitatakse välja asja või maa-ala kultuuriväärtus, kaaludes avalikku huvi ja kaasatud isikute huve ning hinnates mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise ja kaitsevööndi kehtestamise põhjendatust, ning koostatakse kaitse alla võtmise õigusakti eelnõu või lõpetatakse menetlus.

§ 17. Mälestiseks tunnistamise ettevalmistamine

(1) Amet saadab kaitse alla võtmise õigusakti eelnõu tutvumiseks menetlusosalistele, sealhulgas kavandatava kaitsevööndi piiresse jääva kinnisasja omanikule, ning annab piisava aja arvamuse ja vastuväidete esitamiseks.

(2) Kui pärast menetlusosaliste ärakuulamist selguvad asjaolud, mille tõttu mälestiseks tunnistamine ei ole põhjendatud, menetlus lõpetatakse.

(3) Amet teavitab menetluse lõpetamisest menetlusosalisi ja ettepaneku tegijat. Teates esitatakse menetluse lõpetamise põhjendus.

§ 18. Muinsuskaitsealaks tunnistamise ettevalmistamine

(1) Muinsuskaitsealaks tunnistamine vaadatakse läbi avatud menetluses.

(2) Amet avaldab vähemalt ühes üleriigilise levikuga ajalehes, kohalikus või maakondlikus lehes ning ameti veebilehel teate muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatamise kohta. Teates avaldatakse lühidalt kaitse alla võtmise õigusakti eelnõu sisu, avaliku väljapaneku aeg ja koht ning arvamuste ja vastuväidete esitamise tähtaeg. Avalik väljapanek ei kesta üldjuhul vähem kui neli nädalat.

(3) Avaliku väljapaneku kestel esitatud arvamused ja vastuväited lahendab amet pärast väljapaneku lõppemist ning enne avaliku arutelu toimumist.

(4) Pärast arvamuste ja vastuväidete lahendamist ning vajaduse korral kaitse alla võtmise otsuse eelnõu uuendamist korraldab amet avaliku arutelu. Avalikku arutelu ei pea korraldama, kui teates nimetatud tähtaja kestel arvamus või vastuväiteid ei esitatud.

(5) Kui avaliku arutelu toimumise aega ei ole teatavaks tehtud koos avalikust väljapanekust teatamisega, teavitab amet sellest vähemalt kümme päeva enne arutelu toimumist käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud korras.

(6) Avalik arutelu protokollitakse. Protokoll peab sisaldama arutelul esitatud seisukohti ja küsimusi ning neile antud vastuseid. Amet teeb protokoll kättesaadavaks ameti veebilehel.

(7) Kui pärast avalikku väljapanekut või avalikku arutelu muinsuskaitsealaks tunnistamise õigusakti eelnõu oluliselt muudetakse, korraldab amet uue avaliku väljapaneku või avaliku arutelu.

(8) Kui avalikul väljapanekul või avalikul arutelul selguvad asjaolud, mis tingivad muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse lõpetamise, lõpetab amet menetluse.

(9) Amet teavitab menetluse lõpetamisest käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud korras. Teates esitatakse menetluse lõpetamise põhjendus.

§ 19. Mälestiseks ja muinsuskaitsealaks tunnistamine

(1) Mälestiseks tunnistamise otsustab valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga, kuulates ära Muinsuskaitse Nõukogu seisukoha.

(2) Mälestiseks tunnistamise käskkirjas märgitakse:

- 1) mälestise nimetus, koosseis, asukoht ja maa-alalise objekti puhul selle piir;
- 2) mälestise liik või liigid ja kaitse alla võtmise põhjendus;
- 3) kaitsevööndi määramise korral selle eesmärk ja piir ning kaitsevööndis asuvad kultuuriväärtuslikud objektid ja elemendid;
- 4) leevendused käesoleva seaduse § 52 lõigetes 1–3 ja § 62 lõikes 1 sätestatud tööde tegemise loakohustusest ning § 58 lõigetes 1–3 ja §-s 66 sätestatud kooskõlastamise või teavitamise kohustusest, kui neid tehakse.

(3) Muinsuskaitsealaks tunnistamise otsustab valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul Vabariigi Valitsus korraldusega.

(4) Enne Vabariigi Valitsusele ettepaneku esitamist kuulab valdkonna eest vastutav minister ära Muinsuskaitse Nõukogu seisukoha.

(5) Muinsuskaitsealaks tunnistamise korralduses määratakse muinsuskaitseala kaitsekord, milles märgitakse:

- 1) muinsuskaitseala nimetus ja piir;
- 2) kaitse eesmärk;
- 3) muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid;
- 4) kaitse eesmärgi tagamiseks vajalikud nõuded, sealhulgas vajaduse korral ehitamise tingimused vastavalt ehitiste väärtusklassidele, muinsuskaitsealal avanevad olulised sisevaated ning muud kitsendused;